

важливого елемента глобальної неподільної безпеки. Лакмусовою стрічкою, своєрідним індикатором у цьому разі буде слугувати військовий потенціал, який повинен бути співмірним з потребами держави у галузі безпеки.

Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки задекларував політично зобов'язуючі норми та закріпив певні концептуальні засади безпеки, які проявляються у визнанні принципів міжнародного права, на яких ґрунтується безпека; ужиття заходів для запобігання тероризму; заохочення у разі утримання від застосування сили або загрози силою; визначенні військового потенціалу на основі національних демократичних процедур з урахуванням законних інтересів безпеки інших держав та недопущення військового домінування; контролі над озброєнням, роззброєнням та зміцненням довіри, стабільності і безпеки в якості важливого елемента своєї неподільної безпеки; демократичному політичному контролі над військовими та воєнізованими силами, силами внутрішньої безпеки, а також розвідувальними службами і поліцією, як невід'ємної складової стабільності та безпеки; керівництві та комплектуванні збройних сил та їх підготовки і спорядженні в мирний та воєнний час здійснюватися згідно з положеннями міжнародного права. Тому можна вважати, що концепція безпеки згідно Кодексу поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки має політично зобов'язуючий характер та спрямована на розширення співробітництва у сфері безпеки.

Одержано 12.10.2017

УДК 348.97:342.7

Лілія Миколаївна ГРИШКО,

доцент кафедри загальноправових

дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0347-1118>

ВПЛИВ ПРИПИСІВ ІСЛАМУ НА КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ОСОБИ В МОНАРХІЯХ АРАБСЬКОГО СХОДУ

У тих же державах, де релігія має характер державної ідеології, у т. ч. в монархіях Арабського Сходу (далі – МАС), конституційна регламентація статусу особи в поєднанні із принципом ісламу в якості державної релігії викликає багато питань. Історико-

теоретичні та юридичні питання ісламу досліджували І. А. Александров, І. Ю. Крачковський, М. В. Лубська, М. С. Мамаладзе, Г. І. Мирський, Н. О. Оганесян, М. А. Сапронова, М. Т. Степанянц, Л. Р. Сюкияйнен, Х. Бехруз та ін. Проте, державно-правова практика у сфері забезпечення прав людини вимагає пояснення змісту проголошених конституціями прав, свобод та обов'язків з урахуванням приписів ісламу.

Саме принцип визнання ісламу державною релігією є найголовнішим конституційним принципом, проголошеним конституціями Кувейту, Бахрейну, Оману, Йорданії та інших МАС. Водночас конституціями цих держав (наприклад, ст. 104 Конституції Бахрейну) заборонено змінювати державний статус ісламу. Конституції Бахрейну (ст. 2), Катару (ст. 1), Кувейту (ст. 2), ОАЕ (ст. 7), Оману (ст. 2) декларують, що шаріат є основним, фундаментальним джерелом законодавства. Це означає, що іслам залишається визначальним фактором при закріпленні та тлумаченні прав, свобод та обов'язків. Саме іслам є основним орієнтиром для розробки нормативних актів, а сама конституція відповідає основним принципам шаріату.

При цьому слід відзначити суттєву модернізацію державно-правового життя МАС. Не дивлячись на роль держаної релігії – ісламу, ці держави прагнуть до закріплення міжнародно-правових стандартів у галузі прав людини. Зокрема, в тексті конституцій МАС закріплено свободу віросповідання та гарантії її реалізації.

Практично в усіх ісламських країнах приписи ісламу впливають на конституційний статус особи. На думку А. Муадуді, «іслам встановив деякі універсальні, фундаментальні права для кожної людини в силу статусу як людської істоти». Інші вчені вважають, що основні поняття принципів прав людини були введені в ісламі з самого початку і що ісламська доктрина прав людини налічує 1400-літню історію. Права людини не надаються людині державою, а даруються Аллахом. Ще одна особливість ісламської концепції права є розгляд прав людини не як прав індивідуума, а як прав умми в цілому.

Правам людини надається сакральний, праведний характер, оскільки головні джерела їх походження зводяться до Аллаха. В ісламській концепції держави статус повноправних громадян мають піддані держави, що є мусульманами. Релігійна належність є визначальним фактором наділення громадян ісламської держави правосуб'єктністю в повному обсязі. Тільки мусульмани наділені у повному об'ємі усіма громадянськими та політичними правами.

На відміну від західної концепції, яка вбачає основний сенс закріплення прав людини в їх охороні від посягань з боку держави, іслам розглядає владу в якості головного виконавця волі Аллаха з впровадження прав людини в життя. Саме класичне ісламське право залишається основою ісламської концепції прав людини, у тому числі тих, які одержали статус кодифікованих міжнародно-правових ісламських регіональних джерел новітнього часу.

На думку багатьох вчених, такі принципи як рівність всіх перед законом, свобода волевиявлення та релігії, здійснення соціальної справедливості, гарантії права на життя, свободу, свободу поведінки, роботу та інші здійснюються та гарантуються за допомогою ісламу. Особиста свобода, дарована людям Аллахом, при чому свобода індивіда має подвійний характер та обмежується свободою колективу. Політична участь мусульман в житті держави реалізується через принцип «шура». Ісламська концепція права розглядає права людини не як «права індивіда», а як права «умми». Рівність членів умми є найважливішим принципом.

Конституції цих країн в розділах про основні права та обов'язки, декларують право кожного громадянина на участь в політичному, економічному, культурному та релігійному житті держави. Конституція Катару передбачає, що катарське суспільство базується на справедливості, свободі, рівності та високій моралі, а держава захищає ці принципи, всіляко підтримуючи безпеку, стабільність та рівні можливості для всіх. Разом із тим, на конституційні права та свободи громадян Катару серйозний вплив мають норми державної релігії – ісламу, а деякі норми щодо особистих та сімейних прав, як і в інших ісламських країнах, регулюються виключно мусульманським правом.

За позицією ісламського правознавця Мухаммада Садек Афіфія за ісламським правом людина має право повної свободи віросповідання, має право захищати своє віросповідання, відправляти релігійні обряди та закликати інших слідувати їй прикладу. Проте, В Основному нізамі Саудівської Аравії міститься категоричне положення сповідувати іслам і фактично не допускається розповсюдження іншої релігії. Така неприйнятність інших релігій суперечить сучасним загальноприйнятим принципам та нормам прав людини та громадянина. Не мусульманські релігії дозволено тільки серед іноземних робітників. Суворо заборонені будь-які публічні прояви належності до не мусульманської релігії (натільні хрести, Біблія тощо), хоча там проживають від 500 тис. до 1 млн. католиків. Особи, звинувачені у «нелегальній практиці» своєї

релігії, можуть бути піддані судовому покаранню і вислані з країни. Ісламська складова Саудівської Аравії проявляється також у тому, що сприяє закріпленню ісламської моралі, культури, етики в суспільній свідомості та поведінці. У відповідності зі статтею 26 Основного нізаму держава захищає права людини згідно з Ісламським Шаріатом.

Проте, Конституції Кувейту, Бахрейну, Катару, Йорданії передбачено повну свободу віросповідання. Зокрема, конституція Катару (ст. 35) забороняє дискримінацію за релігійною ознакою. В статтях, що стосуються сім'ї та суспільства, відсутні імперативні положення сповідувати іслам.

Тому, не дивно, що Конституції Катару (ст. 35), Кувейту(ст. 29), Об'єднаних Арабських Еміратів (далі – ОАЕ) (ст. 25), Оману (ст. 17), Йорданії (ст. 6) та Бахрейну (ст. 18) проголошують, що усі люди рівні між собою; забороняється дискримінація за ознакою віри. Проте, є суттєве застереження (обмовка). Основні закони МАС гарантують свободу здійснення релігійних культів у відповідності зі встановленими звичаями, за умови, що вони не суперечать державній політиці та не порушують суспільну мораль (ст.. 35 Кувейт, ст. 32 ОАЕ, ст. 28 Оман, ст. 14 Йорданія, ст. 22 Бахрейн, ст. 50 Катар).

Водночас на усіх жителів цих країн покладають певні обов'язки, наприклад, повага до Основного закону та інших законів держави та ордонансів, прийнятих державними органами, однаково як і додержання суспільного порядку та моралі, є обов'язком, що покладається на всіх, хто проживає в Султанаті (ст. 40 Конституції Оману). Додержання громадського порядку та поваги суспільної моралі є обов'язком усіх жителів Кувейту (ст. 49 Конституції Кувейту).

Оскільки і державний і суспільний лад в МАС ґрунтується на нормах ісламу, то зміст проголошених прав та свобод одержує ісламське забарвлення.

Загалом основні права та свободи мусульман одержали своє конституційне закріплення. Проте, це скоріш зовнішній фасад модернізації ісламського підходу до прав людини в МАС. Глумаченні конституційних прав та свобод відбувається на основі приписів ісламу. Систематичне порушення прав людини підтверджує їх нереалізованість у цих державах.

Одержано 12.10.2017

